

d'Ibn Qurra del seu text sobre la fabricació de talismans, realitzada per Juan de Sevilla, que va traduir talismà per *imago*.

Finalment, i a tall anecdòtic, a *Imágenes encantadas* es comenten casos tan extravagants com el de la taula amb l'episodi protagonitzat per Antonio Rinaldeschi, que, després d'una nit de joc i pèrdues, va llançar una bonyiga a una estàtua de la Mare de Déu, cosa que li va costar primer la detenció, més endavant l'execució. Un altre repertori d'imatges que alimentaven aquesta creença, i amb punts en comú amb el cas del dissortat Rinaldeschi, eren aquelles en què cobraven vida per defensar-se de l'atac d'infidels anicònics, com ara jueus, musulmans o, encara pitjor, heretges. De fet, més enllà d'implícacions religioses, o precisament per això, aquest tipus d'imatges miraculoses va ser susceptible del seu ús amb finalitats polítiques propagandístiques, ateses les seves característiques.

En resum, l'estudi de García Avilés resulta especialment interessant per aprofundir en el coneixement la teoria de la imatge, la cultura visual i antropologia de l'art a l'edat mitjana, per investigar en l'ús que se li atorgava a les escultures, manuscrits il·luminats i frescos i taules dins l'àmbit cristià.

Roger Ferrer Ventosa
Universitat de Girona
roger.ferrer.ventosa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2568-1271>

TINA SABATER (COORD.)

La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos

Gijón, Ediciones Trea, 2021

Un dels corrents historiogràfics que més embranzida ha agafat recentment dins del medievalisme nostrat ha estat el de la casa i l'interior domèstic. Un camp d'investigació al qual és possible aproximar-s'hi des de la història de l'estil, la reflexió sobre les pautes del consum i els nivells de vida, la vida privada, etc. En aquest sentit, el llibre que ara ressenyem, *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos* (Trea, 2021), reuneix estudis que desenvolupen aproximacions diverses a la temàtica citada. L'obra ha estat coordinada per Tina Sabater, catedràtica d'Histò-

ria de l'Art de la Universitat de les Illes Balears. La mateixa Sabater fou la coordinadora del projecte d'investigació *La casa medieval. Materiales para su estudio en Mallorca*, del qual el llibre n'és un dels resultats. L'octubre del 2020 se celebrà una trobada científica per a cloure el projecte i els resultats d'aquella reunió es publiquen en aquesta obra.

L'empenta que adés comentàvem quant als estudis relacionats amb la casa i l'interior domèstic segurament s'ha de relacionar amb l'existència, per a l'àmbit mediterrani, d'unes fonts escrites riquíssimes. A l'aproximació d'arxiu, però, l'acompanyen les fonts gràfiques i els testimonis i els vestigis materials. Aquesta diversitat de fonts fa possible obtenir una aproximació polièdrica sobre el tema a partir de perspectives múltiples: el contingut i el continent de la casa, l'entramat urbà que ajudà a crear i la funció de l'entorn domèstic i la seua representativitat.

Abans d'entrar en matèria, caldria destacar de bon començament una virtut del llibre que ressenyem. Si bé es parteix del cas mallorquí, els estudis presents en el volum involucren gran part de la Mediterrània occidental sota la influència de la Corona d'Aragó medieval. No només s'hi ha comptat amb especialistes d'aquests territoris. Gairebé tots els estudis tenen en compte les bases polítiques, culturals i socials comunes d'aquests territoris per a elaborar des d'una vessant comparativa els seus estudis.

El llibre l'encapçala un article de Joan Domenge sobre la casa gòtica i el portal rodó, un model repetit arreu de l'illa de Mallorca i més enllà. L'article reflexiona sobre el perquè d'aquesta permanència i empra documentació arxivística per esbrinar-ne l'èxit durant els segles medievals i posteriors. També Antònia Juan Vicens es dedica a l'estudi de portals, en aquest cas interiors, aplicat a la casa gòtica mallorquina. Amb un discurs basat també en l'estil, amb una enumeració i una caracterització dels diferents models presents, l'article aporta interpretacions socioeconòmiques i iconogràfiques sobre la presència d'aquests elements a Mallorca i la resta de la Corona d'Aragó.

El llibre intercala enmig d'estos dos articles un estudi d'Elvira González que es dedica a inventariar, com diu el seu títol, inscripcions espontànies i dibuixos murals presents a les cases medievals mallorquines. És cert que es tracta d'un article purament descriptiu i no interpretatiu. Les línies de González posen en valor el projecte que abans hem esmentat sobre els materials per a l'estudi de la casa medieval a Mallorca.

També les restes artístiques parietals, en aquest cas la pintura decorativa a la casa medieval mallorquina, ocupen l'anàlisi de Tina Sabater. L'autora compara aquesta pintura en el seu context geogràfic (el transvasament d'influències franceses i islàmiques), tot obtenint-ne singularitats.

L'ús de fonts documentals notariais permeten a Magdalena

Cerdà oferir una suggeridora investigació sobre les escultures devocionals a la casa medieval mallorquina durant els segles xv i xvi. L'autora se centra sobretot en inventaris de béns *post mortem* per a obtenir respostes a qüestions com: qui s'hi representava, qui n'era el posseïdor, quin era el material que sobresortia, entre d'altres. Aquests inventaris també són emprats per la professora Maria Barceló Crespí per a confeccionar un estudi sobre les diverses estances que conformaven la casa medieval mallorquina. L'autora enumera un seguit de referències documentals en què se cita algun d'aquests espais, sense deixar-hi lloc per a la interpretació històrica. Una llàstima.

És evident que l'espai interior es pot interpretar des d'un punt de vista simbòlic. En major o menor mesura, els capítols fins ara citats s'hi dediquen. La historiadora de l'art Teresa Izquierdo hi insisteix en el seu treball sobre l'art moble valencià a partir de l'exemple de l'edifici de la Generalitat. Les descripcions oferides pels escriptors mostren la presència d'un mobiliari tipològicament divers segons els ambients de cada espai.

Aquest simbolisme és l'estudiat també per part Marta Fernández Siria per al cas de l'arquitectura règia i senyorial prenent com a exemples algunes edificacions del regne de Mallorca, tant a les possessions insulars com continentals. Els espais construïts no deixen de ser instruments de representació tant pel que fa a la monarquia com pel que

respecta als senyors feudals. La representativitat no només, però, és dels murs cap a fora, sinó que també s'estructura a partir dels espais interiors.

És el que destaca Juan Vicente García Marsilla en les seues reflexions en les comparatives entre la casa del noble i la casa del mercader a la València medieval: hi havia una estructura (i un nombre d'estances) diferent en les cases dels nobles i en les cases dels burgesos? Què consumien ambdós grups? La conclusió del professor de la Universitat de València és que els models de l'aristocràcia eren els imitables per part de la classe mercantil. Entre ambdós grups s'encetà una dialèctica que feu desenvolupar-ne els gustos.

La riquesa dels arxius és aprofitada també per Aymat Catafau per tal d'estudiar la casa medieval perpinyanesa dels segles XIII-XV. En el seu cas, alhora, la documentació escrita és un dels suports per a interpretar els registres arqueològics. Són molt interessants les apreciacions que el professor fa sobre la urbanització de determinats espais en contextos d'emigració rural cap a la ciutat i la necessitat consegüent de construir (i de dividir posteriorment) els habitatges ja alçats.

Si Catafau fa ús dels arxius per a les seues interpretacions, Marcello Schiurru es lamenta que, per a conèixer millor les edificacions que ell estudia al seu article sobre els palaus dels segles xv i xvi a l'Alguer, caldrà trobar notícies documentals que puguin

fiançar les interpretacions formals amb què s'hi guia. De fet, la recerca que hi presenta és bàsicament estilística, centrant-se en diversos palaus algueresos com el Palau Carcassona o el Palau Guillot.

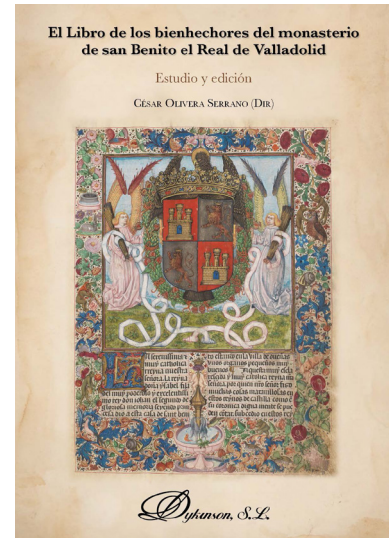
En un sentit semblant s'expressa Jacobo Vidal Franquet en analitzar la casa gòtica tortosina. L'historiador de l'art parteix dels *Col·loquis* de Despuig per a comprendre el paper dels pocs edificis d'aquella època que han persistit el pas del temps, com és el cas del Palau Despuig i el Palau Oliver de Boteller. Com Schiuru, insisteix que els estudis sobre aquests edificis de llenguatge tardogòtic s'haurien de bastir amb més documentació escrita que encara està per treballar.

És possible que qui més present té l'objectiu de reflexionar sobre la casa com a residència des d'una vessant comparativa siga Federico Iborra. A partir de la presència d'elements com finestres o escales, l'estructura de les edificacions (crugia única, casa a dos mans, etc.) o diverses tipus de construccions com la casa fortificada, el Palau Ducal (de Gandia) i el Palau del Real (de València), l'autor reflexiona sobre influències i tipologies coexistents durant el segle xv. A l'article hi sura multitud d'edificacions que es comparen en el seu context polític i social, tot obtenint suggeridores reflexions.

El llibre es clou amb l'estudi de tres immobles. El primer és el Palau Bonet de Palerm, manat construir pel mercader barceloní

Gaspar Bonet com a evidència de la seua ascensió social a l'illa de Sicília. En el cas de Can Balaguer, a Palma, es reconstrueix la història de les propietats de l'edifici a partir de la documentació escrita, gràfica i arqueològica. Les autores ressegueixen com es configurà històricament l'edifici a partir de la suma d'espais que s'anaren unificant. També es reconstrueix la història de Can'Oleo, a la mateixa Palma, destacant-hi la fabulosa escala gòtica. Són destacables aquests dos exemples perquè van més enllà dels estudis arqueològics, tot relacionant la informació de les excavacions amb la documentació escrita.

Agustí Campos Perales
Universitat de Barcelona
agusticamposperales@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2220-7304>

CÉSAR OLIVERA SERRANO (dir.)

El Libro de los bienhechores del monasterio de San Benito el Real de Valladolid. Estudio y edición

Madrid, Dykinson, 2021

Estos últimos años de incertidumbre han afectado a todos los ámbitos de la vida académica. Así lo apuntan los primeros párrafos de la introducción de este volumen, en los que el equipo de autores se lamenta de no haber podido trabajar con el código materia de estudio sino a través de reproducciones. Por otra parte, la circunstancia social también ha instado a la comunidad académica a poner en valor los trabajos de edición de fuentes como uno de los impulsos que facilita el estudio del pasado. Al respecto, el volumen dirigido por César Olivera viene a reafirmar estos supuestos, al tiempo que

Aquest article ha estat publicat originalment a **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línia: 2385-3387)

Este artículo ha sido publicado originalmente en **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línea: 2385-3387)

This article was originally published in **Matèria. Revista internacional d'Art** (Online ISSN: 2385-3387)

MATÈRIA

Revista internacional d'Art

Els autors conserven els drets d'autoria i atorguen a la revista el dret de primera publicació de l'obra.

Els textos es difondran amb la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, la qual permet compartir l'obra amb tercers, sempre que en reconeixin l'autoria, la publicació inicial en aquesta revista i les condicions de la llicència: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Los autores conservan los derechos de autoría y otorgan a la revista el derecho de primera publicación de la obra.

Los textos se difundirán con la licencia de Atribución-NoComercial-SinDerivadas de Creative Commons que permite compartir la obra con terceros, siempre que éstos reconozcan su autoría, su publicación inicial en esta revista y las condiciones de la licencia: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

The authors retain copyright and grant the journal the right of first publication.

The texts will be published under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-NoDerivatives License that allows others to share the work, provided they include an acknowledgement of the work's authorship, its initial publication in this journal and the terms of the license: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>

